

בן גמליאל, שאמר זאת משום הסגן.

אבל לשליש ולרביע — לא שמעתי שהיו מפטמים לצורך בית המקדש, שלא שמעתי שהיו ממתינים שמונים או מאה שנה עד שהצטבר שני שלישי או שלושה רבעים מהכמות של שנה. ומאחר ופחות מחצי הכמות אינו שיעור הראוי לפטם לצורך בית המקדש, לכן יחיד שפיטם שיעור כזה פטור.

וחכמים אומרים: בכל יום, אם רצה, מתקן את הקטורת במתכונתה ליום אחד, והיה מכנים. ולכן יחיד שפיטם אפילו מנה [שזהו שיעור הראוי ליום אחד] — חייב.

מסייע ליה לרבא. דאמר רבא: קטורת שפטמה לחצאין — חייב. [ופירש רש"י לאו דוקא לחצאין, אלא אפילו פיטם מנה שהוא שיעור הראוי להקטרה ביום אחד, חייב (על פי הגהת שיט"מ אות לג).] **דכתיב** (שמות לז) **"והקטורת אשר תעשה במתכונתה לא תעשו לכם"** — ומשמע: **כל שתעשה**, [כל שיעור של קטורת הראוי להעשות לצורך בית המקדש לא תעשו לכם]. **והא אפשר דעברה משקל מנה לצורך בית המקדש, שזו הכמות שהיו מקטירים ביום אחד — פרם**

כדתנן: מותר הקטורת מה היו עושין בה — מפרישין שכר האומנין, ומחללין אותה על מעות האומנין, ונותנין אותן לאומנין בשכרן, וחזורין ולוקחין אותה מתרומת הלשכה. וכדפרשינן לעיל.

תנו רבנן: מותר הקטורת שנשאר בכל שנה מהשלושה מנים שעשו לצורך חפינת כהן גדול ביום הכיפורים, ומאחר שאין חופניו מחזיקות שלשה מנים, היה נותר מהם בכל שנה — אחת לשישים או לשבעים שנה היה מצטבר מהמותר בכל השנים כדי חצי הכמות שהיו מפטמים לשנה [מאה ושמונים וארבע מנים]. וכשהצטבר שיעור שכזה לא היו צריכים לפטם שיעור שלם לשנה הבאה, אלא היו מפטמים אותה לחצאין, ומצרפים אותה למותר המצטבר מכל השנים. [לפעמים הצטברה חצי הכמות במשך ששים שנה, ולפעמים במשך שבעים שנה, כי לא היתה נשארת בכל שנה אותה הכמות, שלא היו כל הכהנים שוים בגודל חפניהם].⁽⁹⁶⁾

והואיל ולחצאין הוא שיעור הראוי לפטם לצורך בית המקדש, לפיכך, יחיד שפיטם קטורת לחצאין — חייב, דברי רבן שמעון

ושמונים מנים, שהוא קרוב למחצית הכמות של הקטרת לשנה, שהרי היו מפטמין שלשה מאות ושישים ושמונה מנים לצורך שנה, ומאה שמונים וארבע הוא מחציתו, ולא דקדק התנא באותם ארבעה מנים נוספים, ועיי"ש. עוד כתבו התוס', שאף על פי שבכל שנה פשוטה היו נותרים אחד עשר מנים, שימי שנת לבנה הם שלש מאות חמישים וארבע, מותר זה היה נצרך להשלים הקטרת בשנה מעוברת.

96. התוס' בשבועות שם מבארים, שמהשלשה מנים שהיו מיועדים לקטרת דיום הכפורים, היה נשאר בכל שנה, שהרי אין מלא חפניו מחזיקות שלשה מנים, ולאחר ששים או שבעים שנה היה מצטרף ממנו שיעור גדול.

והביאו התוס', שיש הגורסים כאן, "אחת לשבעים ושתים שנה", וביארו התוס' גירסא זו, שמלא חפניו מחזיקות שני מנים ומחצה, ואם כן, לאחר שבעים ושתים שנים, נותרו מאה

[חצי מנה] בשחרית, ופרס בין הערבים. (97)

פזורה, שלא תתעפש.

תנו רבנן: קטורת, היו מחזירין אותה למכתשת פעמים בשנה כדי לחדש את ריחה.

בימות הגשמים היתה הקטורת מונחת —
צבורה, כדי שלא תפוג ריחה.

ובשחוא שוחק את סממני הקטורת, אומר הממונה לאומן השוחק: הדק היטב, היטב

בימות החמה היתה הקטורת מונחת —

הרי שלא הזכיר שדוקא אם פיטם שיעור פרס חייב, ומשמע שאפילו פיטם כל שהוא, חייב, וביאר בזה הגרי"ז [כה"מ], שדעת הרמב"ם היא, דשיעור פרס הנאמר בקטורת, אין זה הלכה שנאמרה בעיקר שם הקרבן שיהיה פרס, ושכפחות משיעור זה אין עליו שם קטורת, וכמו עשרון שנאמר במנחה, שהוא שיעור בעצם השם קרבן דמנחה, אלא הוא הלכה כמעשה ההקטרה שלה, שצריך להקטיר ממנה שיעור זה דפרס, ואז קיימו הציבור את חובתן, ומשום כך לא יתכן להצריך שיעור פרס בעשייתה, אלא אפילו אם יפטמו כל שהוא בפני עצמו, יהיה מתקדש בכלי [אף על פי שלענין מנחות מצאנו שאין הכלי מקדש אלא שלימים, עיין מנחות [ח], שהרי אף בכל שהוא ממנה, יש עליה שם קטורת, ועי"ש.

ובעיקר השיעור דפרס, כתב רש"י בזבחים [קט ב], שהוא רק מדרבנן, אבל מן התורה די בכזית, וכדין כל הקטרות, ולכן אם העלה בחוץ כזית קטרת, חייב. אולם התוס' כאן כתבו, ששיעור פרס הוא הלכה למשה מסיני, אלא ששיעור זה אינו אלא לכתחילה, ובדיעבד די בכזית.

ולדעת רש"י מה שלמדנו כאן "אפשר דעבדה פרס בשחרית", הוא לאו דוקא, שאפילו יפטם כזית יהיה חייב, הואיל וכשר הוא מן התורה בכזית, וכן כתב הרא"ש בשיטמ"ק [לעיל ה א יז], אבל לדעת התוס', הוא בדוקא, שאין המפטם חייב עד שיפטם כשיעור הראוי לעשות לכתחילה, וכמו שביאר המשנה למלך שם.

97. רש"י מפרש, שלדעת רשב"ג, יחיד שפיטם שליש ורביע מהשיעור דקטרת אינו חייב, שהרי לדבריו, יתכן שאי אפשר לפטם לצורך הקטרת אלא חצי משיעורה הנצרך לשנה, ולא פחות מזה [והגרי"ז העיר בזה, דהיכן מצינו בפסוקים לימוד על שיעור הפיטום, שהוא צריך להיות למחצית השנה ביחד], אבל לדעת חכמים, אפילו אם פיטם שיעור מנה אחד, יהיה חייב, שהרי יכולים לפטם לצורך יום אחד בלבד.

והמשנה למלך [כה"מ ב ח] דקדק מדברי רש"י אלו, שלדעתו צריך לפטם ביחד שיעור שתי הקטרות של יום אחד, שהוא מנה, ואין די בפרס, שהוא שיעור הקטרה אחת בלבד, שכן נאמרה ההלכה, שהפיטום יהיה בשיעור מנה, וממנו יקטירו מחצה בשחרית ומחצה בין הערבים, ששניהם מצוה אחת הן, וכמו שמבואר בספר המצוות [עשה כח]. ועי"ש בהשגות הרמב"ן שסובר שהם שתי מצוות [ודימה דבר זה, למה שלמדנו [מנחות נ] לענין מנחת חביתי כהן גדול, שצריכים לעשותה עשרון שלם, אלא שמקריבין אותה לחצאין, מחצה בבקר ומחצה בין הערבים], ומשום כך אינו חייב גם כן משום מפטם, אלא בפיטום מנה.

אולם הרמב"ם שם כתב, "פיטמה מעט מעט במתכונתה כשירה, אפילו פיטם פרס בשחרית ופרס בין הערבים", הרי שלדעתו לא נאמר שיעור מנה בעשיה, ולפי זה יחיד שפיטם פרס, חייב. ולענין חיוב מפטם כתב הרמב"ם, "אף על פי שלא עשה המשקל כולו אלא חציו או שלישו, הואיל ועשה לפי משקלות אלו חייב",

הדק! דברי אבא יוסי בן יוחנן.

ואת שלוש המנין היתירין שמחן היה כהן גדול מכנים מלא הפניו ביום הכיפורים לקדש הקדשים, היה נותן אותה למכתשת בערב יום הכיפורים, ושוחקן יפה יפה, כדי שתהא דקה מן הדקה, שכך היא מצות הקטרת הקטורת לפני ולפנים ביום הכיפורים.⁽⁹⁸⁾

כדתניא: כתיב בפרשת אחרי מות בקטורת של יום הכיפורים (ויקרא טז יב) "ומלא חפניו קטורת סמים דקה".

"דקה" דכתיב בקטורת של יום הכיפורים — מה תלמוד לומר?

והלא כבר נאמר "ושחקה ממנה הדק" בקטורת של כל השנה, ואם כן, מה תלמוד לומר ביום הכיפורים "דקה"?

כדי ללמדך: שתהא דקה מן הדקה.

אמר מר: כשהוא שוחק אומר היטב הדק, הדק היטב.

מסייע ליה לרבי יוחנן. דאמר רבי יוחנן: כשבם שהדיבור רע ליין [דאיתא במתניתין במנחות (דף פז).] שכאשר היו בודקים את היין לדעת אם הוא טוב לנסכים, היה הגזבר עומד עם מקל, וכשהוא היה רואה שהתחיל לצאת עם היין חומר לבן שמעל השמרים,

הוא היה מקיש במקל כדי לרמוז למי שבודק את היין שיסגור את כרו החבית. ולא היה אומר לו בפה, משום שהדיבור רע ליין, כן הדיבור יפה לבשמים.

אמר רבי יוחנן: מנין של אחד עשר סממנין נאמרו לו למשה בסיני. שצריכה הקטורת שיהיו בה אחד עשר סממנים ומתוכם קבעה התורה ארבעה: נטף שחלת וחלבנה ולבונה זכה. אבל את שאר הסממנים שישלימו למנין האחד עשר אפשר לקחת מאיזה מין שרוצים. ובתנאי שיהא דבר ש"קוטר ועולה", כדילפינן בסמוך מכלל ופרט וכלל.⁽⁹⁹⁾

ובברייתא בעמוד א מנינו אחד עשר סממנים, שקבעו חכמים אלו הם שבעת הסממנים שיקחו.

אמר רב הונא: מאי קראה? מאיזה מקרא למדנו שאחד עשר סממנים איכא בקטורת?

דכתיב "קח לך סמים", שהוא לשון רבים, דמשמע תרי.

וכתיב בתריה "נטף ושחלת וחלבנה", הרי עוד שלוש, וביחד עם השניים הקודמים, הא בסך הכל — חמשה.

ועוד כתיב "וסמים", ומשמע דיש להוסיף סמים אחריו כמנין הסמים הקודמים, שהם עוד חמשה. הא, בסך הכל — עשרה.

98. הגרי"ז מבאר, שלא נאמר שיעור ב"דקה" וב"דקה מן הדקה", אלא שבקטרת דכל השנה, נאמר לעשות כתישה אחת, ובקטרת דיום הכפורים צריך לעשות כתישה נוספת.

99. כתב הבאר שבע, שאין הכונה שנאמרה

הלכה למשה מסיני, שאם כן, איך אמר רב הונא על דבריו, "מאי קראה", אלא רבי יוחנן השמיע לנו שמנין האחד עשר סמנים הם מן התורה ואינם מדרבנן, ורב הונא בא לפרש מנין למדנו לומר כן, ואף על פי שמלשון הרמב"ם לכאורה לא משמע כן, שהרי כתב, "ואחד עשר סמנים

וכתיב נמי: "ולבונה זכה" — חד.

הא, בסך הכל — חד פרי!

ומקשינן: ומנין שהמלה סמים שכתובה פעמיים בפסוק הזה באה ללמד על מנין הסממנים? ומדוע לא נאמר שהיא באה ללמד על המינים הכשרים לקטורת, ואימא הכי:

סמים — כלל.

נטף ושחלת וחלבנה — פרט.

סמים — חזר וכלל.

ונלמד בכלל ופרט וכלל: אי אתה דן אלא כעין הפרט. מה הפרט מפורש דבר שעשנו קוטר ועולה ישר כמקל ואינו מתפצל לכאן ולכאן, וריחו נודף, אף כל דבר שקוטר ועולה וריחו נודף, כשר לקטורת! (100)

וכי תימא לדחות שאין ללמוד כך, כי אם בן שבא הכתוב ללמד בכלל ופרט וכלל — לכתוב קרא רק חד פרטא בין שני הכללים. ומדכתב פרטים רבים מוכח שלא בא ללמד בכלל ופרט וכלל את סוג הסממנים אלא את מנין הסממנים. (101)

ופרט, הלא שמותייהם נמסרו באופן מבורר. וכן יש לעיין, הרי דבי רבי ישמעאל דורש כלל ופרט וכלל, ולא מצאנו בגמרא מי שיחלוק עליו בפירוש.

ואולי נפרש לדעת הרמב"ם, שרבי יוחנן שאמר "אחד עשר סמנים נאמרו לו למשה בסיני", כונתו היתה להלכה למשה מסיני [ולא כמו שהבאנו בהערה הקודמת מהבאר שבע, אלא כפי המובן הפשוט], וסובר הרמב"ם, שכונת רבי יוחנן גם על שמות הסמנים, ולא רק על מנינם, ורב הונא בא לחלוק עמו, ולומר שאין זה מהלכה למשה מסיני, אלא שדורשים כן מהפסוק, ולפי רב הונא הפסוק נדרש גם כן בכלל ופרט, ללמדנו על המינים הנוספים מה טיבם ותכונתם, וכמו שאמר גם כן תנא דבי רבי ישמעאל, ואם כן, נמצא שרבי יוחנן הוא החולק על תנא דבי רבי ישמעאל, ופסק הרמב"ם כרבי יוחנן [ויש לעיין ממה שכתב הרמב"ם [ממרים א ג], שלא מצאנו שנחלקו בהלכה למשה מסיני].

101. לכאורה יש להתבונן בזה, שהרי אילו היה נכתב רק פרט אחד, אמנם היינו לומדים מכעין הפרט כל דבר שקוטר ועולה וריחו נודף, אבל

נאמרו לו למשה בסיני, צריך לפרש שכונתו לשמות הסמנים, אבל מנינם נדרש מן הפסוקים כמבואר בגמרא. ועיין בהערה הבאה עוד מזה.

100. רש"י מפרש, שאמנם הסמים המפורשים בפסוק, הם נצרכים בדוקא, ואינו יכול להביא תחתיהם סמים אחרים כלל, מכל מקום למדנו מהכלל ופרט על שאר הסמים הנלמדים מיתור הכתוב, שיהיו קוטר ועולה וריחו נודף, ולפי שיטתו, לימוד זה דכלל ופרט קיים גם למסקנת הגמרא, וכמו דתני דבי רבי ישמעאל לקמן, ונמצא, שמן התורה יכול להביא מאיזה מין שירצה, אלא שחכמים הכריעו איזה מיני סמים יטלו.

אולם כבר הבאנו בהערה 86, שדעת הרמב"ם היא, שנאמרו למשה בסיני שמות כל האחד עשר סמנים, ולדעתו, אין למדים כלום מהכלל ופרט לפי המסקנא, מאחר שהוכחנו שנאמר יתור בפסוק כדי לדרוש מנין הסמנים, משום כך אין דורשים פסוק זה בכלל ופרט, ואדרבה, הסלקא דעתך דגמרא צריך ביאור לדעתו, מאחר שנאמרה הלכה למשה מסיני על שמות הסמנים הנוספים, אם כן, איך היה מקום לדרוש כלל

נינהו — כסמים קדמאי, ולא חמשה סמים
כפי שדרשנו?

ומשנינן: אם כן, ששניהם מלמדים את אותו
מספר הסממנים — נכתוב "סמים סמים"
בהדי הדדי, ובתר הכי נכתוב "נטף ושחלת
וחלבנה", ומזה שהתורה הפרידה ביניהם
רואים שאינם מלמדים את אותו מספר
סממנים, אלא הכונה ב"סמים" האחרון
ללמדנו שנוסף כמנין חמשת הסממנים
שנכתבו לעיל.

דבי רבי ישמעאל תני: סמים — כלל. נטף
שחלת וחלבנה — פרט. סמים — חזר וכלל.

[ולא נחלק תנא דבי רבי ישמעאל עם רבי
יוחנן, שגם לדבריו ילפינן למנין י"א
סממנים מ"סמים", וכפי שיתבאר בסמוך].

ולומדים בכלל ופרט וכלל: אי אתה דן אלא
בעין הפרט. מה הפרט מפורש דבר שקוטר
ועולה וריחו נודף, אף כל דבר שקוטר ועולה
ורוחו נודף.

[הקטע דלהלן מתבאר בגמרא בסמוך]:

או אינו אלא כלל בכלל ראשון, ופרט בפרט
ראשון? אמרת לאו, הא אין לך עליך לדון
בלשון אחרון אלא בלשון ראשון!

אמר מר: או אינו אלא כלל בכלל ראשון

לאיי [כיצד דחית דחיה שכזאת]? והא
מיצרך צריכי לכל הני פרטי למכתיבנהו,
ואינך יכול ללמוד מריבוי הפרטים שאין
לדרוש את הפסוק בכלל ופרט וכלל!

דהרי אי כתב רק נטף — הוה אמינא דמין
אילן, אין! שהלימוד מכלל ופרט וכלל
מלמד שרק סממן שהוא ממין האילן, שבכך
הוא דומה לפרט "נטף" שהוא ממין אילן.
אבל גידולי קרקע [מיני עשבים] לא. משום
הכי כתב "ושחלת", שהוא גידולי קרקע.

ואי כתב רק "ושחלת", הוה אמינא דרק
גידולי קרקע, אין, שהם כעין הפרט, אבל
מין אילן אימא לא. משום הכי כתב נטף.

וחלבנה לגופיה אתא — מפני שריחה רע,
ללמד שאף על פי שריחה רע כשרה
לקטורת.

ואכתי תיקשי מנא לן י"א סממנים?

ומשנינן: אם כן, שהפסוק בא ללמד רק את
סוג הסממנים, בלימוד מכלל ופרט וכלל,
הרי מ"קח לך" נפקא ליה, כי גם "קח לך"
משמע כלל, ומדוע צריך לכתוב גם "קח
לך" וגם "סמים"? אלא לומר לך שלומדים
מהפסוק גם את סוג הסממנים בכלל ופרט
וכלל, וגם את מנין הסממנים.

ומקשינן: ואימא "סמים" בתראי רק תרין

ופרט וכלל, לא היינו יודעים גם כן להצריך
שלשה סמים, אלא היינו מפרשים שהתורה
פירטה כמה מיני סמים שניתן לעשות מהם
קטורת [שמהם לומדים גם כן למיני סמים
הדומים להם], אבל לא נאמר בהם כלל מנין,
ועיין קדושין [יז א], וצ"ע.

עדיין לא היינו יודעים להצריך בקטרת אלא סם
אחד בלבד [מלבד הלבונה זכה, שנכתבה אחר
"סמים" בתרא], ולכן צריך לכתוב שלשה
פרטים, כדי שנדע שצריך בקטרת שלשה סמים.
ואולי נאמר, שלולא היינו דורשים את מנין
הסמנים כרב הונא, והפסוק היה נדרש בכלל

דלבונה?!

והכי קאמר: או אינו אלא שהפרט האחרון, דהיינו לבונה, יהיה כמו הפרטים הראשונים הנדרשים בכלל ופרט וכלל?!

הדר אמר: אם כן, דגם את הלבונה יש לצרף ללימוד בכלל ופרט וכלל, נכתוב קרא לפרט של "לבונה זכה" במיצעי, בין שני הכללים, יחד עם שאר הפרטים, ואז נילף מיניה לרבות מינים הדומים לפרט בתכונה אחת!

ומדכתבין ל"לבונה זכה" בטר דכללא בתרא, שמע מינה דאין ללמוד ממנה. והכי קאמר תנא דבי רבי ישמעאל:

"לאו! הא אין לך לדרוש בלשון אחרון". והיינו, שאי אפשר לדרוש וללמוד גם מלבונה, ולומר שאין צורך שיהיו שאר הסמנים דומים לאלו הכתובים במפורש אלא בצד אחד. "אלא בלשון ראשון" יש לדרוש, דלא ילפינן אלא מהפרטים שנכתבו בין שני הכללים, ולכן צריך שיהיה דומה בשני צדדים, שיהא קוטר ועולה וריחו נודף.

ופרכינן: איך אפשר לומר שמזה שהתורה לא כתבה לבונה זכה באמצע אין לצרף את הלבונה ללימוד של כלל ופרט וכלל שנלמד מהסמנים שבין שני הכללים?

והרי אי כתביה לבונה זכה במיצעי, בין שני ה"סמים", הויין תרי עשר סמנים! שהרי אנו דורשים מ"סמים" השני להוסיף עוד סמים כמנין הסמים המנויים לפני כן. ואם לפני כן יהיו ששה [ביחד עם לבונה זכה], נרבה מסמים בתרא עוד ששה, ויהיה בסך הכל שנים עשרה?! הילכך נכתבה הלבונה בסוף. וכיון שזוהי הסיבה שהיא נכתבה לאחר סמים בתרא אין לנו לומר שהתכוונה

ופרט בפרט ראשון? אמרת לאו, הא אין עליך לרין.

והוינן בה: מאי קשיא ד"או אינו"?

ומבארין: הכי קא קשיא ליה, כך היה קשה לתנא דבי רבי ישמעאל, כי היכא דקשיא לן, כמו שהיה קשה לנו על הדרשה של מנין אחד עשר הסמים. דאימא "סמים" בתראי רק תרי נינהו ולא חמש, כי היכי ד"סמים" קדמאי לא הוו אלא תריין [כמו שה"סמים" הראשונים נמנים רק כשנים]?

והיינו, שכך אמר תנא דבי רבי ישמעאל: ואימא דה"כלל" השני, דהיינו, "סמים" בתרא, הרי הוא מלמד רק כמספר הסמים שאנו למדים בכלל הראשון, שהוא "סמים" קמא, ואינם אלא שני סמים?!

ולאחר מכן הדר וישני, חזר התנא ותיירן, כדשנינן, כמו שתירצנו — דאם כן, סמים בתרא הוא רק שני סמים כמו סמים קמא אמאי הפרידם הכתוב, ומדוע לא נכתוב קרא "סמים סמים, נטף ושחלת וחלבנה".

ותו הוינן בה: ומאי קשיא ליה לתנא באומר "או אינו אלא פרט בפרט ראשון"?

ומבארין: הכי קא קשיא ליה: כיון דמיני אילנות ילפי מן "נטף", וגידולי קרקע ילפי מ"שחלת", וילפי נמי מ"לבונה זכה", ונימא דאייתי לרבות אפילו סמנים שדומים לפרטים האמורים בפרשה רק בחד צד [בענין אחד, ולא כמו שלמדנו שצריך שיהא דומה בשני ענינים — קוטר ועולה וריחו נודף], והיינו, דנייתי נמי דבר שריחו נודף, ואף על פי שאין קוטר ועולה, דומיא

התורה להוציא את הלבונה מהלימוד של כלל ופרט וכלל!?

שקוטר ועולה!

אמר רב הנא בר בזנה, אמר רבי שמעון חסידא: כל תענית שאין בה ממושעי ישראל, שלא מצרפים אותם להתפלל עם הציבור — אינה תענית!

שהרי חלבנה ריחה רע, ומנאה הכתוב עם סממני קטורת [לרמוז ששם שמים מתקדש בשעה שהרשעים חוזרים בתשובה ורוצים להתאגד ולהתנהג כמעשה הצדיקים — פרישה או"ח סימן תריט, מובא במשנה ברורה, שער הציון ס"ק ד.](102)

אביי אמר מהכא: שכתוב (עמוס ט): ואגודתו כשכולם ביחד — אזי על ארץ יסדה! שזו היא תכלית יסוד הארץ.

שנינו במשנה: והסך בשמן המשחה: (103)

תנו רבנן: הסך בשמן המשחה לבהמה וכלים — פטור מכת.

וכן הסך משמן המשחה לעובדי כוכבים ולמתים — פטור.

והוינן בה: בשלמא הסך לבהמה וכלים פטור — דכתיב "על בשר אדם לא ייסך", ואילו

ומשנינן: אם כן, שלבונה זכה נכללת בלימוד של כלל ופרט וכלל, והיא באה לרבות אפילו מינים הדומים לפרט רק בצד אחד, ונכתבה בסוף כדי שלא נלמד מסמים בתרא עוד ששה — נכתוב קרא לבונה זכה במיזעוי וחלבנה לבסוף?!? שהרי סממן החלבנה אינו מכלל הלימוד של כלל ופרט וכלל, כי הוא נצרך לגופו לפי שהוא כשר אפילו שריחו רע. [שהתורה לא הכשירה כל דבר שריחו רע אם קוטר ועולה וריחו נודף, אלא גזירת הכתוב היא רק בחלבנה, ובשאר מינים כשר רק אם ריחו טוב וקוטר ועולה וריחו נודף. כן מבואר ברש"י ד"ה אם כן נכתביה], והשתא הווי להו רק י"א סממנים.

ומדלא נכתבה החלבנה בסוף אלא הלבונה, שמע מינה דכוונת התורה להוציא את הלבונה מהלימוד של כלל ופרט וכלל. דמוכח שלבונה זכה נכתבה רק כדי להשלים מנין אחד עשר סממנים, ולא כדי לרבות מינים הדומים לפרט בצד אחד.

ריש לקיש אמר: מגופה של ה"קטורת" מוכח שצריך דוקא דבר שקוטר ועולה, שהרי מה הוא לשון "קטורת" — דבר

103. שנינו בתוספתא [מכות ג א], אחד הסך ואחד הניסך עוברין באיסור זה [וכנראה משום ש"לא ייסך" משמעותו איסור על הניסך, וכמו שנראה בגמרא כאן], וביאר בחסדי דוד שם, שהניסך חייב רק באופן שסייע במעשה לזה שסכו, אך אם לא עשה מעשה כלל, אינו חייב בקרבן ומלקות, שהרי לעולם אין מתחייבים קרבן ומלקות בלא מעשה, וכמו שלמדנו במכות

102. הטור [או"ח תריט] כתב, שמכאן המקור למה שנהגו באשכנז, שבלי ליום הכפורים מתירים להעברניים להתפלל עמהם.

וכתב המהרש"א, שמכאן יש רמז לומר, שאף על פי שמושעי ישראל יהיו עמנו באגודה אחת בתעניותינו, מכל מקום אינם מצטרפין להשלים המנין, שהרי בסממני הקטורת היו עשר סמנים מלבד החלבנה שהוא הסם האחד עשר.

ומשנינן: החווא אדם נמי אתי לאפוקי מבהמה דכתיבא התם.

ואיבעית אימא, בדקתני תנא קמיה דרבי אלעזר: כל שישנו בסך, שעובר איסור כשהוא סך משמן המשחה לעצמו או לאחרים — דהיינו ישראל שמצווה שלא לסוך בו, ישנו נמי בבל ייסך, שאסור לאחרים לסוך אותו. וכל שאינו בסך — כגון גוי שאינו מצווה שלא לסוך בו, אינו בכל ייסך, שאין איסור לאחרים לסוך אותו. (105)

תניא אידך: הסך בשמן המשחה לבהמה וכלים, לעובדי כוכבים ומתים — פטור. למלכים ולכהנים גדולים [לאחר שכבר נמשח] — רבי מאיר מחייב, ורבי יהודה פטור.

וכמה יסוך ויהא חייב?

רבי מאיר אומר כל שהוא. רבי יהודה אומר בזית.

וקא סלקא דעתין דהאי דאמר התנא "וכמה יסוך מהשמן ויהיה חייב" איירי בסך מלכים וכהנים.

ופרכינן: והאמר רבי יהודה פטור, ואיך הוא

בהמה וכלים לאו אדם הוא. (104)

מתים נמי פטור, דכיון דמית ליה — מת מיקרין ולא אדם.

אלא הסך עובדי כוכבים — אמאי פטור, והא אדם נינהו?

ומשנינן: לאיי! אין הדבר כן! דכתיב (יחזקאל לד) "ואתן [כמו "ואתם"] צאני, צאן מרעיתי, אדם אתם". ודרשינן: רק אתם קרויין אדם, ואין העובדי כוכבים קרויין אדם.

ומקשינן: והכתיב בשבי ששבו בני ישראל במלחמת מדין (במדבר לא) "ונפש אדם ששה עשר אלף", והם היו גוים — הרי שעובדי כוכבים קרויים אדם!?

אמר ליה: החווא אדם דכתיב התם — לאפוקי בהמה! שגם בהמה כתובה שם, וכדי להבדיל בין האדם לבהמה שהוזכרה שם הוצרך הכתוב לקרוא להם אדם.

ותו מקשינן: והכתיב (יונה ד) "ואני לא אחוס על נינהו העיר הגדולה אשר יש בה הרבה משנים עשר ריבוא אדם"!

לפי זה, שכל הפטור בבהמה וכלים הוא רק לענין איסור סיכה, שבזה נאמר "על בשר אדם לא ייסך", והם אינם קרויים אדם, אבל לענין איסור נתינת שמן שנאמר בו, "אשר יתן ממנו על זר", גם הם בכלל, שהרי באיסור זה לא נזכר "אדם".

105. כתב הערוך לנר, שיש נפקא מינה בין שני תירוצים אלו לענין הסך קטן, שלפי תירוץ אחד, יהיה חייב, שהרי קטן ודאי קרוי "אדם". אולם

[כ ב] לענין הניקף, שאינו חייב אלא אם כן סייע להמקיף. עוד יש לדון האם הסך עצמו יהיה חייב שמים, משום סך ומשום ניסך, ועיין במכות שם, שלדעת רבא, המקיף עצמו עובר שמים, משום מקיף ומשום ניקף.

104. בהערה 106 יבואר אי"ה, שיש שני איסורים בשמן המשחה, סיכה, ונתינה, ויש ביניהם חילוקי דינים. וכתב הבאר שבע לחדש

אמר שאם סך כזית חייב!?

ומשינינן: **כי פטר רבי יהודה — גבי מלכים וכהנים**, אבל **גבי הדיוט מחייב**. והכא איירי בהדיוט.

והוינן בה: **רבי מאיר ורבי יהודה — במאי פליגי?**

אמר רב יוסף: **בהא פליגי — רבי מאיר סבר "על בשר אדם לא יוסף" כתיב, וכתוב: "ואשר יתן ממנו על זר ונכרת מעמיו"**.

וילפינן נתינה מסיכה: **מה סיכה שיעורה הוא בכל שהוא**, כי לא מצאנו בשום מקום שיעור לסיכה, אף נתינה הכתובה כאן שיעורה הוא **בכל שהוא**, על אף שבעלמא סתם נתינה היא בכזית.

ורבי יהודה סבר, **ילפינן נתינה דשמן המשחה על זר מנתינה דעלמא — מה נתינה דעלמא**, בתשלומי תרומה, דכתיב בה "נתינה", היא בכזית, [שלומדים מתשלומי

תרומה, שמשלם מי שאכל כזית תרומה בשוגג, דכתיב בה (ויקרא כב) "ואיש כי יאכל קודש בשגגה — ונתן לכהן את הקודש". ששיעור אכילה הוא בכזית, וכתיב בה "ונתן"], **אף נתינה דעל זר שיעורה הוא בכזית**. וחוזרים ולמדים לשיעור סיכה מנתינה שאף סיכה היא בכזית.

אבל סיכה שהיא למימשה מלכים בתחילת מלכותם וכהנים בתחילת כהונתם — דברי הכל שיעורה הוא בכל שהוא. (106)

ואמר רב יוסף: **במאי פליגי רבי מאיר ורבי יהודה גבי מלכים וכהנים** בסיכה לאחר שכבר נמשחו אם חייבים עליה?

רבי מאיר סבר, "ואשר יתן ממנו על זר" כתיב, ומלך וכהן השתא, לאחר שנמשחו — **זרים** אצל שמן המשחה **נינהו!** כיון שכבר נמשחו, ואין להם עתה צורך במשיחה הזו.

שלשון נתינה לעולם הוא בכזית, מכל מקום כאן לומדים נתינה מסיכה, שהיא בכל שהוא, אבל **הראב"ד** מפרש בכונת הגמרא, לפי המבואר לקמן בסוגיא, שרבי יהודה מודה לרבי מאיר, שאיסור סיכה נוהג גם במלך וכהן גדול, דדוקא באיסור נתינה שנוכר בתורה לשון "זר" [ואשר יתן ממנו על זר], בזה סובר רבי יהודה שהמלך וכהן גדול אינם קרויים זר אצל השמן, אבל בסיכה שנאמר, "על בשר אדם לא יוסף", ולא נזכר לשון זר, גם הם בכלל האיסור, ועל זה אמר רב יוסף, שבאיסור דסיכה [שהיא לבדה נוהגת במלכים וכהנים לדברי הכל] בזה אין צריך כזית גם לרבי יהודה, שהרי משמעות לשון סיכה היא אפילו בכל שהוא. כל זה מתבאר מדברי **הכסף משנה** שם.

לתירוץ השני, יהיה פטור, מאחר שהקטן אינו מצווה שלא לסוך אחרים, שאינו בר חיובא ועונשין, וכמו שאמרו בנזיר [נו], לדעת רב אדא בר אבהו] בענין איסור הקפת הראש, שהמקיף קטן אינו עובר בלאו, הואיל והוקשו מקיף לניקף, שכל שאין הניקף מצווה, המקיף גם כן אינו עובר, והקטן נחשב לאינו מצווה בהקפה.

106. נחלקו הרמב"ם והראב"ד בפירוש דברי הגמרא, **שהרמב"ם** [כה"מ א י] מפרש, שכאשר באים לקיים מצות משיחת מלך וכהן גדול, אזי די בכל שהוא אפילו לרבי יהודה, אבל באיסור סיכת זר, לעולם צריך כזית לדעת רבי יהודה, כלומר, בין בסיכה ובין בנתינה [וכפי שיבואר בהערה 109 החילוק שביניהם], ואף על פי